

Санду Сабі,
НМУ імені О. О. Богомольця,
saby.kiev@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Васильєва І. В.,
завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

РЕЛІГІЙНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРОБЛЕМУ ЄДНОСТІ ДУШІ Й СЕРЦЯ

Проблема єдності, душі та серця є складною та багатогранною темою, яка досліджувалася релігійними, філософськими та науковими традиціями протягом всієї історії.

У філософській і релігійній антропології детально розглядається природа людини, її багатоскладовість, намагаються розкрити сутність людини, досліджується еволюція людини, її віки, сенс життя, смерть і безсмертя. І, мабуть, якого б боку людини не торкалися, скрізь виявляється, що невіршених проблем набагато більше, ніж з'ясованих і остаточно закритих.

Однією з них, яка досить інтенсивно обговорюється, але залишається майже недосяжною, є проблема цілісності особистості. Цілком очевидно, що до складу людської природи входить багато різних елементів, проблема множинності "Я" інтенсивно розглядається в літературі і стає предметом моди, особливо якщо звернутися до людини, зануреної в численні різноманітні емпіричні ситуації, які навряд чи піддаються будь-якій класифікації. При цьому, якщо ці елементи ніяк не утримуються ніякою силою, ніяк не пов'язані один з одним, то виявити людину в жодній з його проєкцій не вийде. Ми свідомо допустили такий хід думок: нехай людина – істота множинна, багатогранна, і щоразу вона якось розкривається світові. Але якщо він саме такий – множинний, то його прояв у світі певним чином ("образ" людини – це його проєкція на локальний світ) здійснюється у вигляді якоїсь зв'язності, одиничності: Людина є безліч, але кожен її образ у світі є чимось єдиним, зав'язаним у тугий вузол, де різні його елементи якимось чином "встигають" зібратися, щоб певним чином показати людину світу. І нехай самих цих образів велика різноманітність, але кожен образ, складений з ряду елементів, виявляється якоюсь цілісною картиною, в якій ці елементи пов'язані між собою. Тут виникає досить складна проблема цілісності особистості, наявності якоїсь єдиної окремої структури, в якій багато композиційно пов'язане в те, що ми називаємо особистістю. Зауважте, ми називаємо одне загальне поняття "особа", а не вживаємо, скажімо, для кожного стану людини окреме самостійне слово. До речі, у деяких народів Півночі немає єдиного поняття "сніг", але є слова для позначення різних його станів.

На перетині цих проблем постають питання: що і як робить людину цілісною істотою? І, взагалі, чи можливо це і чи існує ціла людина? Звернемося для їх вивчення до трикомпонентності людини, яка широко обговорюється в різних релігіях.

Звернення до класичних праць з проблеми серця свідчить про те, що їх автори починають зі Святого Письма, тобто, кажучи сучасною мовою, бази даних, яка містить фундаментальну інформацію про серце. П. Д. Юркович прямо пише, що той, хто “з належною увагою читає слово Боже, легко може помітити, що у всіх священних книгах і у всіх богонатхненних письменниках серце людини розглядається як осередок всього тілесного і духовного життя”. людини, як найсуттєвіший орган і найближчий осередок усіх сил, напрямків, рухів, бажань, почуттів і думок людини з усіма їхніми напрямками й відтінками. Перш за все, ми зберемо деякі місця зі Святого Письма, з яких буде видно, що цей погляд священних письменників на сутність і значення людського серця в усіх сферах людського життя вирізняється певністю, ясністю і всіма ознаками свідоме переконання, а потім порівняємо це біблійне вчення з поглядами на цю тему, які панують у сучасній науці” [2]. “Серце розглядається як осередок всього тілесного і духовного життя людини” – цей момент надзвичайно важливий для розуміння ролі і значення серця в житті людини, його фіксують майже всі письменники. Б. П. Вишеславцев зазначає, що “серце охоплює не тільки явища душевного, а й фізичного життя. Всі явища життя виходять з нього і повертаються до нього, впливають на серце...” [1]. Архієпископ Лука Войно-Ясенецький пише: “Про серце йдеться майже на кожній сторінці Біблії, і той, хто читає її вперше, не може не помітити, що серцю надається значення не тільки центрального органу чуття, але й також найважливішого органу пізнання, органу мислення і сприйняття духовних впливів. І більше того, згідно зі Святим Письмом, серце є органом спілкування людини з Богом, а отже, є органом вищого знання” [3]

Власне, серце як осередок, як охоплення всіх явищ життя, як орган спілкування з Богом – усе це відразу дає підстави говорити про містику серця, про його найвище призначення в організації та функціонуванні людської природи. За визначенням Є. Н. Трубецького, “містика - це сприйняття або переживання божественного, що виражається не в односторонній діяльності розуму, а оволодіває всім буттям людини” [Цит. за 2]. Таким чином, у топологічному розташуванні багатокomпонентної природи людини серце по праву займає домінуюче положення. І якщо для містично-релігійної традиції цей момент не підлягає жодним сумнівам і суперечкам, то все ж є потреба зіставити таке розуміння серця з науковими уявленнями. Дуже обережно таке порівняння робить архієпископ Лука Войно-Ясенецький, інші автори, які показують, що наукові дослідження в галузі фізіології та психіки почуттів, мозку не суперечать містичному розумінню значення серця в житті людини. Дослідження взаємодії містичного та наукового тлумачення місця та ролі серця в житті людини слугує основою для розробки прагматичних аспектів, значущих не лише для життя людини, а й для трансформації суспільства. Але для цього якраз і необхідно розробити універсальну ідеологічну концепцію серця, технологічно придатну для практичного використання.

Проблема єдності, душі та серця є складною та багатогранною темою, яка досліджувалася релігійними, філософськими та науковими традиціями протягом всієї історії. Ось кілька ідей з кожної з цих точок зору:

У багатьох релігійних традиціях концепція єдності тісно пов'язана

з ідеєю Бога чи божественного творця. Наприклад, у християнстві ідея Трійці – Отця, Сина і Святого Духа – представляє єдність трьох різних осіб в одній божественній істоті. В ісламі концепція таухіду, або єдності Бога, є центральним принципом віри.

Душа також є центральним поняттям у багатьох релігійних традиціях. У християнстві душа часто розглядається як безсмертна і пов'язана з ідеєю вічного життя. В індуїзмі душа, або атман, вважається вічною і джерелом свідомості. У буддизмі концепція анатти, або не-я, ставить під сумнів ідею постійної, незмінної душі.

У релігійних традиціях серце часто асоціюється з емоційними та духовними аспектами. У християнстві серце часто використовується як метафора центру людського буття та місця таких емоцій, як любов і співчуття. У суфізмі, містичному відгалуженні ісламу, серце розглядається як центр духовного досвіду та місце, де можна з'єднатися з Богом.

У філософії проблему єдності, душі та серця досліджували багато мислителів протягом історії. Однією з відомих філософських концепцій, пов'язаних з єдністю, є ідея Платона про форми, яка стверджує, що існують абстрактні універсальні поняття, які існують незалежно від фізичного світу.

Поняття душі також досліджували багато філософів. Наприклад, Арістотель вважав, що душа є одушевляючим принципом живої істоти, і що її можна розділити на різні типи залежно від рівня свідомості та складності.

Серце у філософії часто асоціюється з емоціями та суб'єктивним переживанням себе. У філософії Рене Декарта серце розглядається як джерело емоцій, тоді як розум асоціюється з раціональним мисленням.

У сучасній науці проблема єдності, душі та серця досліджується в різних областях, таких як нейронаука та психологія. У нейронауці дослідники досліджували концепцію "я" та роль мозку в створенні відчуття єдності та узгодженості в нашому досвіді.

У психології поняття "Я" широко вивчається, дослідники вивчають різні аспекти "Я", такі як свідомий і несвідомий розум, его та Я-концепція.

Загалом, проблема єдності, душі та серця є складною та багатогранною темою, яка протягом історії досліджувалася з різних точок зору. Хоча між цими різними ідеями можуть бути деякі спільні риси та збіги, кожна перспектива пропонує унікальну лінзу, через яку можна зрозуміти ці концепції та їхнє значення для людського досвіду та розуміння.

Література:

1. Вышеславцев Б. П. Вечное в русской философии. Раздел X. Значение сердца в философии и религии. – URL: https://azbyka.ru/otechnik/Boris_Vysheslavcev/vechnoe-v-russkoj-filosofii/10
2. Юркевич П. Д. Серце і його значення в духовному житті людини, згідно вчення слова Божого / Юркевич П. Д. Вибране. – К.: Абрис, 1993. – С. 73-115.
3. Войно-Ясенецький В. Ф. Дух, душа, тіло. – URL: https://azbyka.ru/otechnik/Luka_Vojno-Jasenetckij/dukh-dusha-i-telo/#0_4